

21ste vergadering

Dinsdag 26 maart 1991

Aanvang 10.45 uur

Voorzitter: Steenkamp

Tegenwoordig zijn 66 leden, te weten:

Baarda, Barendregt, De Boer, Bolding, Boorsma, Borgman, Van Boven, Braakman, Christiaanse, Coenemans, Ermen, Fleers, Franssen, Gelderblom-Lankhout, Ginjaar, Glastra van Loon, Glasz, Van Graafeiland, Grol-Overling, Hendriks, Heijmans, Heijne Makkreel, Hoefnagels, Jaarsma-Buijserd, Van der Jagt, De Jong, Kaland, Kassies, Klaassens-Postema, Klein Bennink, Kruisinga, Van Kuilenburg-Lodder, Kuiper, Van Leeuwen, Luteijn, J.H.B. van der Meer, M.A. van der Meer, Van der Meulen, Michiels van Kessenich-Hoogendam, Mijsbergen, Van Ooijen, Pit, Postma, Pröpper, Redemeijer, De Rijk, Schinck, Schouten, Schuurman, Simons, Stam, Steenkamp, Talsma, Tiesinga-Autsema, Tjeenk Willink, Uijen, Veder-Smit, Van Veldhuizen, Vis, Vogt, Vonhoff-Luijendijk, Wagemakers, Van der Werff, Van de Zand-schulp, Zoon en Zijlstra,

en de heren Hirsch Ballin, minister van Justitie, Kok, vice-minister-president, minister van Financiën, en Van Amelsvoort, staatssecretaris van Financiën.

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Mastik-Sonneveldt en Van Velzen, wegens verblijf in het buitenland;

Baarveld-Schlaman, Maris, Tummers en Verbeek, wegens het bijwonen

van een vergadering van de Westeuropese Unie;

Bos-Beernink.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**: Ik deel voorts aan de Kamer mede, dat ik bericht van verhindering tot bijwoning van de vergadering heb ontvangen van de ministers van Verkeer en Waterstaat en van Economische Zaken.

De ingekomen stukken staan op een lijst, die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het eind van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met deze voorstellen heeft verenigd.

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het eind van deze editie.)

Aan de orde is de behandeling van de wetsvoorstellen:

- **Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Fonds Investeringsrekening voor het jaar 1988 (slotwet; tweede wijziging) (21299-13);**

- **Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Fonds Investeringsrekening voor het jaar 1989 (slotwet; tweede wijziging) (21718);**

- **Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Mobiliteitsfonds voor het jaar 1989 (slotwet; eerste wijziging) (21720);**

- **Wijziging van de Wet van 19 juni 1985, houdende wijziging van enige bepalingen van de Wegenverkeerswet met betrekking tot de periodieke keuring van motorrijtuigen, aanhangwagens en opleggers (21901).**

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Volgens de groene agenda zouden nu aan de orde zijn de onder II genoemde financiële wetsvoorstellen 21572 en 21573. Gebleken is dat er zich voor wetsvoorstel 21572 toch nog een spreker heeft aangemeld. Onder deze omstandigheden lijkt het derhalve zinvol om eerst de wetsvoorstellen van Justitie, op de agenda genoemd onder III, te behandelen en daarna, voorafgaande aan de begroting van Financiën, de wetsvoorstellen 21572 en 21573. Hierdoor kan de minister van Justitie eerder vertrekken en sluit de behandeling van de financiële wetsvoorstellen aan.

Naar mij blijkt, kan de Kamer zich met deze wijziging van de volgorde verenigen.

Aan de orde is de behandeling van de wetsvoorstellen:

- **Aanvulling van de Overgangswet nieuw Burgerlijk Wetboek (Invoeringswet Boeken 3, 5 en 6 Nieuw B.W. (elfde gedeelte)) (18998);**

- **Invoering van de Boeken 3, 5 en 6 van het nieuwe Burgerlijk Wetboek houdende het overgangsrecht, tweede stuk (Invoeringswet Boeken 3, 5 en 6 nieuw B.W. (twaalfde gedeelte)) (19528);**

- **Correctie en aanpassing van**

het eerste, tweede en vierde tot en met het twaalfde gedeelte van de Invoeringswet Boeken 3, 5 en 6 van het nieuwe Burgerlijk Wetboek (Invoeringswet Boeken 3, 5 en 6 nieuw B.W. (dertiende gedeelte)) (21418).

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Heijne Makkreel** (VVD): Mijnheer de voorzitter! Allereerst dank ik de minister voor de nog tijdig ontvangen nota naar aanleiding van het eindverslag, dat overigens naar mijn mening "verslag" had moeten heten. Ik heb over die nota geen overleg meer kunnen plegen met de overige leden van de bijzondere commissie, zodat ik voor eigen rekening en risico zeg dat deze nota mij geen aanleiding meer geeft tot opmerkingen. Voor het overige heb ik wederom de eer om namens de gehele bijzondere Commissie voor de herziening van het Burgerlijk Wetboek te spreken.

Mijnheer de voorzitter! Op 6 mei 1980 behandelde deze Kamer de vaststellingswetten van de boeken 3, 5 en 6 van het nieuwe Burgerlijk Wetboek, waarvan heden de laatste delen van de invoeringswet op de agenda staan. Bij die gelegenheid heeft mijn voorganger als voorzitter van de bijzondere Commissie voor de herziening van het Burgerlijk Wetboek, mijn toenmalige fractiegenoot de heer Voûte, een overzicht gegeven van de historie van die herziening tot op dat moment en van de vele personen die daaraan hun krachten hebben gegeven. Het lijkt mij niet zo zinvol om dat nu nog eens over te doen. Wel is het op zijn plaats om bij het bereiken van een volgende belangrijke mijlpaal op de weg van de herziening kort terug te zien op wat er sedertdien gebeurde.

Dat is meer geweest en heeft langer geduurd dan op 6 mei 1980 voorzien kon worden. De aanvankelijk verwachte invoering in 1984 werd niet gehaald. Daardoor namen de grote inspanningen die velen zich in het begin van de jaren tachtig getroostten om zich het nieuwe wetboek eigen te maken, aanmerkelijk af. Een "brede wetenschappelijke discussie" werd geëntameerd en in een "Operatie stofkam" werd een aantal nieuwigheden in de ontwerpen teruggedraaid. Er werden een- en andermaal tamelijk felle achterhoe-

degevechten tegen de invoering gevoerd, in het bijzonder door Van Dunné en de zijnen. Er werd een Commissie van wijzen onder voorzitterschap van mr. Van den Haak ingesteld om te adviseren, wat zij met bekwame spoed deed. En ten slotte werd op het laatst van het jaar 1989 het structurele deel van de invoeringswetten voltooid, zodat de door de Commissie van wijzen geadviseerde voorbereidingsperiode van twee jaar op 1 januari 1990 kon ingaan. De tekst van het wetboek stond in het Staatsblad en de teksten van het overgangsrecht waren door de Tweede Kamer aanvaard en daarmee onwrikbaar geworden; een zekere wissel op de toekomst, namelijk de verwachting dat deze Kamer die teksten ook zou aanvaarden, was door deze Kamer tevoren geaccepteerd. En die verwachting hopen wij dan heden waar te maken. Daarmee is dit deel van het Nieuw Burgerlijk Wetboek met de begeleidende wetgeving geheel rijp voor het Staatsblad. Mij dunkt dat dit een gebeurtenis is die in deze Kamer niet geheel ongemerkt voorbij mag gaan.

In zijn hiervoor genoemde rede merkte Voûte op — ik parafraseer — dat de behandeling van deze wetgeving in twee rondes de mogelijkheid schiep om de vruchten van de discussie in onze Kamer over de vaststellingswetten bij de invoeringswetgeving nog in de tekst van de wet te verwerken. Ik constateer thans met tevredenheid dat dit ook vele malen gebeurd is. Ik ga ervan uit dat ook de behandeling van de invoeringswetten aan deze zijde van het Binnenhof, deel uitmakend van de parlementaire geschiedenis van het Nieuw Burgerlijk Wetboek die onder de redactie van Van Zeben zo uitnemend toegankelijk is gemaakt, een nuttige bijdrage zal blijken te hebben geleverd aan de toepassing van het wetboek in de praktijk.

Het voltooien van deze parlementaire behandeling markeert tevens het afscheid van enkele betrokkenen. Woensdag jongstleden werd in het gebouw van het ministerie aandacht besteed aan het vertrek van de heer De Die als hoofd van de stafafdeling wetgeving Nieuw Burgerlijk Wetboek. Het past mij om ook van deze plaats daarvan melding te maken en de heer De Die dank te betuigen voor zijn belangrijke aandeel in de totstandkoming van de nieuwe codificatie.

Nog directer wordt de bijzondere commissie getroffen door het vertrek van haar bijzonder griffier, professor Vranken. Reeds eerder heb ik melding gemaakt van de bijzondere betekenis die het werk van de bijzondere griffiers voor de commissie heeft. Voor de wijze waarop professor Vranken deze taak heeft vervuld is de commissie hem buitengewoon erkentelijk. Dit geldt te meer nu hij dit deed naast een dagtaak, hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Brabant te Tilburg, die geen sinecure is — de minister, in een vorige functie zijn collega, zal dat kunnen bevestigen — terwijl hij tegelijkertijd nog op vele andere manieren bijdraagt aan de ontwikkeling van het Nederlands recht: annotator van de Nederlandse Jurisprudentie, preadviseur en bestuurslid van de Nederlandse Juristen Vereniging en publicist, om slechts enkele aspecten te noemen. Het spijt de commissie dan ook zeer dat de heer Vranken heeft aangekondigd zijn bemoeienis met dit stuk wetgevende arbeid te willen staken, zij het dat wij er vrede mee kunnen hebben nu dit zijn oorzaak vindt in het aanvangen van nieuwe arbeid die evenzeer van belang zal zijn voor onze wetgeving. Nogmaals, wij zijn de heer Vranken erkentelijk voor zijn grote bijdrage aan de behandeling van de invoeringswetgeving met betrekking tot het vermogensrecht in deze Kamer. Het is jammer dat hij door verblijf buitenslands niet in de gelegenheid is bij het sluitstuk van die behandeling heden lijfelijk aanwezig te zijn.

Mijnheer de voorzitter! Van de terugblik en het afscheid ga ik over op een korte blik vooruit, op wat ons nog rest. Het mag immers zo zijn dat vandaag een zeer belangrijk stuk Nieuw Burgerlijk Wetboek, de invoeringswetgeving, wordt voltooid, maar daarmee is het Nieuw Burgerlijk Wetboek nog niet geheel klaar. Enkele belangrijke brokken zijn nog overgebleven, waarvoor de gelding van de huidige wet na 1 januari 1992 nog in volle omvang voortduurt. In naam deze in het kort, van achter af.

Nadat over enkele dagen een groot deel van Boek 8, vervoersrecht, in werking zal treden, resteert van dat boek nog het luchtrecht. Van Boek 7, bijzondere contracten, zijn nog slechts enkele, zij het belangrijke, titels in het heden besproken brok wetgeving opgenomen en moet van een groot deel de invoeringswetge-

ving nog bij de Staten-Generaal worden ingediend. En last, but not least: Boek 4, erfrecht, ligt nog voor ons. Over de daarvoor aanvankelijk ingediende voorstellen is in de afgelopen jaren heftig gediscussieerd, vooral in de kringen van het notariaat, en ook in de komende jaren zal dit deel zonder enige twijfel nog tot vele discussies aanleiding geven. Wellicht kan de minister zo dadelijk iets zeggen over het tijdschema dat hem thans voor de behandeling van deze nog resterende delen voor ogen staat?

Mijnheer de voorzitter! Ik sluit af. De commissie complimenteert de minister, de regeringscommissaris, mr. Snijders, en al degenen die hen terzijde staan met het voltooien van het heden behandelde stuk wetgeving Nieuw Burgerlijk Wetboek en wenst hun kracht toe voor de laatste loodjes.

Minister **Hirsch Ballin**: Mijnheer de voorzitter! Ik wil de heer Heijne Makkreel danken voor de woorden die hij zoëven in belangrijke mate namens de vaste Commissie voor justitie uit deze Kamer heeft gesproken.

De heer **Heijne Makkreel** (VVD): Niet namens de vaste Commissie voor justitie, maar namens de bijzondere Commissie voor de herziening van het Burgerlijk Wetboek.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik had het kunnen weten. Want er werden aan de bijzondere griffier van de bijzondere commissie nog enige speciale woorden gewijd. Ik zal er straks op terugkomen.

De heer Heijne Makkreel heeft een aantal woorden gesproken die ik bijzonder op prijs heb gesteld. Ik wil die graag onderstrepen. Ik noem in het bijzonder zijn vermelding van de arbeid van de heer De Die. Hij heeft vorige week inderdaad afscheid genomen als hoofd van de stafafdeling Nieuw Burgerlijk Wetboek. Ik heb vorige week in het gebouw van het ministerie van Justitie het woord mogen richten tot de heer De Die ter gelegenheid van het afscheid en de verlening aan hem van de onderscheiding van commandeur in de Orde van Oranje Nassau. Bij die gelegenheid heb ik in dezelfde geest als de heer Heijne Makkreel zoëven

sprak, melding mogen maken van de uitnemende verdienste van de heer De Die in het leiding geven aan het werk binnen zijn stafafdeling en in het bijzonder zijn eigen aandeel in het Nieuw Burgerlijk Wetboek. Dat geldt heel in het bijzonder voor het overgangsrecht, dat nu zijn voltooiing in het wetgevingsproces bereikt.

De heer Heijne Makkreel heeft een helder en zeer juist overzicht gegeven van de parlementaire geschiedenis van de Invoeringswet van de boeken 3, 5 en 6 van het Nieuw Burgerlijk Wetboek. Wat hier vandaag gebeurt, is inderdaad een mijlpaal in de totstandkomingsgeschiedenis van dat nieuwe Burgerlijk Wetboek. De boeken 3, 5 en 6 vormen het centrale deel, de kern, de pit, door sommigen ook als pittig ervaren. Ze vormen ongetwijfeld een verrijking van het functioneren van de wetgeving in onze samenleving. Het vermogensrecht is nu rond. De werkelijke invoering is, afgezien van een enkel los ontwerp, als voltooid te beschouwen, wanneer de drie ontwerpen door deze Kamer zijn aanvaard.

Mijnheer de voorzitter! Het aandeel van deze Kamer in de voltooiing van de arbeid aan het Nieuw Burgerlijk Wetboek is ook voor deze laatste ontwerpen van hoog niveau geweest. Ik onderstreep wat de heer Heijne Makkreel zoëven zei over mijn oud-collega, de bijzondere griffier van deze bijzondere commissie, prof. Vranken, die nu ook, zij het niet lijfelijk aanwezig, afscheid neemt. In zoverre is er een verschil tussen de heer Vranken, die niet lijfelijk aanwezig is, terwijl nu afscheid van hem wordt genomen en de heer De Die, die reeds afscheid heeft genomen, maar op de tribune lijfelijk aanwezig is. Ik sluit mij graag aan bij de woorden van de heer Heijne Makkreel.

De vragen, die deze Kamer in het voorlopig verslag heeft gesteld, hebben een gedachtenwisseling over het overgangsrecht ingeleid, die voor de praktijk een bron van inzicht in de werking van dit stuk van ons recht zal betekenen. Ik heb begrepen, dat die gedachtenwisseling, vastgelegd in de uitgave van de parlementaire geschiedenis van het nieuwe Burgerlijk Wetboek zeer binnenkort binnen ieders bereik zal zijn.

Mijnheer de voorzitter! De heer Heijne Makkreel heeft ook aangegeven, wat er verder nog te doen valt op het gebied van de totstandkoming

van het Nieuw Burgerlijk Wetboek. Het betreft boek 4 en grote delen van boek 7. Ik wil in dit verband nog melding maken van een deel van boek 6, namelijk de regeling van de aansprakelijkheid voor gevaarlijke stoffen en milieuschade. Het wetsvoorstel, dat daarop betrekking heeft, is nu bij de Tweede Kamer aanhangig.

De heer Heijne Makkreel heeft gevraagd of ik iets zou kunnen zeggen over het tijdschema voor de behandeling van een en ander. Ik zal begin volgende maand een overleg hebben met de vaste Commissie voor justitie van de Tweede Kamer over de agenda voor de wetgeving van Justitie. Het Nieuw Burgerlijk Wetboek is dus één van de dan te bespreken punten.

Ik heb de vaste Commissie voor justitie van de Tweede Kamer voorgesteld om behalve aan de zojuist genoemde aansprakelijkheidsregeling in Boek 6 in deze regeringsperiode de aandacht in het bijzonder te richten op boek 4, het erfrecht, te zamen met de schenkingsovereenkomst, titel 7.3. Daarbij is, zoals de heer Heijne Makkreel heeft opgemerkt, heftig gediscussieerd over het erfrecht, in het bijzonder over de verhouding tussen de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot en die van de kinderen van de erflater. Ik heb de indruk dat er zich consensus op dit punt aftekent. Ik zou het bijzonder op prijs stellen, als ook de bijzondere commissie van deze Kamer daaraan te zijner tijd haar aandacht met voorrang zou willen geven.

Boek 4 zal niet als één stuk kunnen worden afgedaan. Op dit moment liggen de ontwerpen voor het aanpassingsrecht en het overgangsrecht nog ter bespreking met de deskundigen in het notariaat. Daarom zal deze Kamer vermoedelijk tussendoor nog een aantal titels van Boek 7 voorgelegd krijgen. Op dit ogenblik valt te voorzien dat het eerst aan de beurt zullen komen die betreffende de overeenkomst van opdracht en de vaststellingsovereenkomst, de overeenkomsten van verzekering en lijfrente, de koop van onroerende zaken en de aannemingsovereenkomst, de arbeidsovereenkomst en de koop op afbetaling. Enkele van deze ontwerpen liggen al bij de Tweede Kamer. De Tweede Kamer heeft over het eerste — opdracht en vaststellingsovereenkomst — al een voorlopig verslag

uitgebracht. De laatste zullen binnen zeer afzienbare tijd bij de Tweede Kamer kunnen worden ingediend.

Mijnheer de voorzitter! Ik hoop hiermee de vragen van de heer Heijne Makkreel te hebben beantwoord over het wetgevingsprogramma, dat wij ons verder voorstellen te volgen. Nogmaals mijn dank voor de medewerking van deze Kamer, speciaal de bijzondere commissie voor het Nieuw Burgerlijk Wetboek, aan deze schematisch geordende afwikkeling van het wetgevingsproces.

De beraadslaging wordt gesloten.

De drie wetsvoorstellen worden zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van de wetsvoorstellen:

- **Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van hoofdstuk IX A (Nationale Schuld) voor het jaar 1990 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (21572) ;**

- **Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van hoofdstuk IX B (Ministerie van Financiën) voor het jaar 1990 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (21573).**

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Boorsma** (CDA): Mijnheer de voorzitter! Ik wil spreken over de wijziging van de begroting van hoofdstuk IX A voor het jaar 1990. Ik zou het overigens ook kunnen doen betreffende het jaar 1991, want dat maakt niet zoveel uit. Ik wil ingaan op het antwoord op een vraag die ik heb gesteld naar aanleiding van de wijziging van hoofdstuk IX A voor het dienstjaar 1990 in verband met de wijziging, samenhangende met de Voorjaarsnota.

Wij hebben in het voorlopig verslag een aantal vragen gesteld en één ervan is zeer onbevredigend beantwoord door de minister van Financiën, althans naar onze smaak. Het betreft het gebruik van de woorden "niet-relevante uitgaven". En dat in hoofdstuk IX A dat helemaal handelt over de nationale schuld! Onze vraag was: hoe kun je uitgaven die heel

belangrijk zijn voor de financierbaarheid van onze collectieve sector niet-relevant verklaren? De schriftelijke beantwoording was in eerste aanleg, zoals ik al zei, onbevredigend, omdat een "conventional wisdom" werd geuit, welke bekend mag worden verondersteld in dit huis. Het gaat om de stelling dat macro gezien aflossingen worden geherfinancierd en voor de berekening van het tekort niet relevant zijn. In het nader voorlopig verslag heeft vervolgens de hele commissie voor financiën van dit huis, dus niet alleen de CDA-fractie, zich achter de kritiek gesteld en daarna heeft de minister een bevredigender antwoord gegeven. Dus hij zou kunnen vragen: waarom kom je erop terug? Welnu, ons punt is het volgende. De minister zou kunnen volhouden dat in de macro-begrotingsbeelden (zie de Miljoenennota) aflossingen niet-relevante uitgaven zijn. Doch waar het in dit huis gaat om de behandeling, de vaststelling van hoofdstuk IX A zijn aflossingen naast rente uiterst relevante uitgaven. Het gaat om meer dan 22 mld. Daarbij gaat het om een bedrag dat jaarlijks oploopt, ook na 1994, als er een stabilisatie van de quote bereikt is. Nogmaals, het bedrag zal oplopen.

Inmiddels is in de nadere memorie van antwoord ook al toegegeven, dat op grond van artikel 105 van de Grondwet uiteraard autorisatie moet plaatsvinden. Maar het gaat ons om de karakterisering "niet-relevante uitgaven", die niet in het geding zijn.

Ten aanzien van dat zogeheten niet-relevante karakter in macro-economisch opzicht, merk ik toch nog op dat zelfs in macro-beelden de term uiterst ongelukkig is. Daarover zou je kunnen twisten, van mening kunnen verschillen. Immers, sinds er geen structureel begrotingsbeleid meer is, dus sinds de financierbaarheid van de tekorten centraal is komen te staan, sinds 1977/1978, zijn de aflossingen misschien wel tot de meest relevante uitgavencategorie gaan behoren. Elk jaar zit de minister met het probleem dat hij grote bedragen eerst moet lenen om die vervolgens te kunnen aanwenden voor de aflossing van de staatschuld. Het moet maar eens duidelijk gezegd worden: er wordt geen gulden afgelost die niet eerst wordt geleend. Daarom verzoeken wij de minister om de woorden "niet-relevante uitgaven" nooit meer te gebruiken in de begrotingshoofdstuk-

ken.

□

Minister **Kok**: Mijnheer de voorzitter! Ik dank de heer Boorsma voor zijn opmerkingen, die ook merkbaar gebaseerd waren op een hoge mate van ongenoegen over de wijze waarop in de voorafgaande procedure de argumenten zijn gewisseld, dus ongenoegen over de wijze waarop door de minister namens de regering op vragen van de Eerste Kamer is geantwoord.

Ik heb toch de indruk dat hierbij sprake is van enig misverstand over bedoelingen. Zo is het allerm minst mijn bedoeling geweest, ook thans niet, om de indruk te wekken respectievelijk expliciet tot uitdrukking te brengen dat de uitgaven die verband houden met aflossingen en herfinanciering niet relevant zijn. Het tegendeel is natuurlijk waar. Het gaat om substantiële bedragen. Het gaat om een majeur probleem. Het is ook precies zoals de heer Boorsma het aangeeft: aflossing en herfinanciering; bedragen moeten geleend worden, zodat er kan worden afgelost. Het gaat dus om bedragen die wel degelijk hun relevantie hebben, ook in formeel opzicht. In het kader van de autorisatie, waarover artikel 105 van de Grondwet spreekt, gaat het namelijk om alle uitgaven, zeker ook om deze.

Het misverstand zou daarin gelegen kunnen zijn — het is goed dat dit hier mondeling is en wordt uitgesproken — dat de aflossingen niet relevant zijn voor de hoogte van het financieringstekort. Dit geldt niet alleen voor de aflossingen, maar ook voor de herfinanciering. Het is natuurlijk wel waar dat de aflossingen en de herfinanciering in positieve of in negatieve zin weer hun effect kunnen hebben op de rentelasten in de toekomst. Daarmee hebben zij weer invloed, direct of indirect, op het toekomstig verloop van de staatsschuld en van het tekort. Maar in de definitie van het financieringstekort worden de aflossingen dus niet-relevant verklaard. Het lijkt mij niet nodig, dat hier nu uitvoerig uiteen te zetten. Evenmin lijkt het mij nodig, nu uitvoerig in te gaan op de redegeving daarvan. Dat punt is algemeen bekend.

Als de heer Boorsma hier het woord neemt en de minister bestraffend toespreekt, hecht ik eraan om het misverstand uit de